

УДК: 378.183

СТУДЕНТСЬКЕ САМОУПРАВЛІННЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

© Коралевский Я.

Вища школа готельного бізнесу та громадського харчування

Інформація про автора

Якуб Коралевский: ORCID 0000-0001-9115-2365 symferopol@interia.pl, кандидат гуманітарних наук, Вища школа готельного бізнесу та громадського харчування, вул. Ниесзавська 19, 61-022 м. Познань, Польща.

Розглянуто проблему становлення і розвитку інституту студентського самоуправління в Європі. Доведено, що система студентського самоуправління у вищих навчальних закладах європейських країн розвивається на основі історичних, культурних і педагогічних традицій відповідних європейських країн. Показано, що сьогодні студентське самоуправління в Європейському союзі можна представити у вигляді самостійної громадської діяльності студентів із реалізації функцій управління вищим навчальним закладом за допомогою спеціально утворених формальних інститутів. При цьому воно має низку різноманітних форм: студентські парламенти, комітети, земляцтва, ради старійшин тощо. Звертається увага на основні цілі, які реалізуються студентським самоуправлінням, зокрема розвиток і вдосконалення навчального процесу на основі інноваційних технологій; сприяння у вирішенні організаційних, культурологічних, соціально-побутових і інших проблем студентів; створення умов, що сприяють формуванню в студентів персональних особистісних і ділових якостей, необхідних для їхньої максимальної професійної самореалізації.

Ключові слова: студентське самоуправління, Європейський союз, освіта, навчальний процес, самореалізація, вищий навчальний заклад, університет.

Коралевский Я. «Студенческое самоуправление: европейский опыт»

Рассмотрена проблема становления и развития института студенческого самоуправления в Европе. Доказано, что система студенческого самоуправления в высших учебных заведениях европейских стран развивается на основе исторических, культурных и педагогических традиций соответствующих европейских стран. Показано, что сегодня студенческое самоуправление в Европейском союзе можно представить в виде самостоятельной общественной деятельности студентов по реализации функций управления высшим учебным заведением с помощью специально созданных формальных институтов. При этом оно имеет ряд различных форм: студенческие парламенты, комитеты, землячества, совета старейшин и тому подобное. Обращается внимание на основные цели, которые реализуются студенческим самоуправлением, в частности, развитие и совершенствование учебного процесса на основе инновационных технологий; содействие в решении организационных, культурологических, социально-бытовых и других проблем студентов; создание условий, способствующих формированию у студентов персональных личностных и деловых качеств, необходимых для их максимальной профессиональной самореализации.

Ключевые слова: студенческое самоуправление, Европейский союз, образование, учебный процесс, самореализация, высшее учебное заведение, университет.

J. Koralevski “Student government: the European experience”

The problem of formation and development of the institution of student government in Europe was considered. It is proved that the system of student self-governance in higher education institutions of European countries develop on the basis of historical, cultural and educational traditions of the respective European countries. It is shown that the student government is now in the European Union can be represented as an independent community of students by implementing control functions higher education institution with a specially created formal institutions. Thus it

has a number of different forms: student parliaments, committees, and communities, councils of elders and others. Attention is drawn to the main objectives being realized student government, including the development and improvement of educational process on the basis of innovative technologies; assistance in solving organizational, cultural, social, housing and other problems of students; creating conditions conducive to the formation of students' personal and business skills necessary for their maximum professional fulfillment.

Keywords: student government, the European Union, education, educational process, self-realization, higher education institution, university.

Постановка проблеми. В умовах проголошеного курсу на європейську інтеграцію України неабияке значення має розвиток демократичних форм управління у різних сферах суспільного життя і, зокрема, у сфері освіти. При цьому, говорячи про імплементацію європейських принципів врядування, одним із головних питань стає розвиток учнівського (студентського) самоуправління. У цьому контексті відзначимо, що в 2009 р. з метою розвитку та модернізації загальної та вищої професійної освіти державами Європейського Союзу було ухвалено програму «Стратегічні рамки європейського співробітництва в галузі загальної та вищої професійної освіти до 2020 р.» [**Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.**], в якій проголошувалися основні довгострокові стратегічні цілі розвитку системи вищої освіти в ЄС, серед яких однією з головних було визначено утвердження норм соціальної справедливості, згуртованості та громадянської свідомості, інноваційності та креативності, самостійності та підприємницького мислення студентської молоді. Досягнення зазначеної мети, у свою чергу, обумовлювало необхідність будь-якої підтримки студентського самоуправління.

Аналіз останніх досліджень. Проблемі розвитку студентського самоуправління присвячено низку наукових праць європейських дослідників. Так, зокрема, теоретичні основи для аналізу проблеми заклали У. Джеймс, Дж. Дьюї, К. Ернандес, Я. Коменський, Р. Чалдін та ін. Особливості діяльності сучасних студентських організацій вивчали Н. Айзенберг, Х. Барч, М. Бейджент, Д. Бок, Р. Болден, Л. Браун, Х. Бьом, Е. Деннінгер, А. ДеСантис, К. Джерджен, Л. Джонс, Д. Джонстоун, Г. д'Орсе, Р. Дьолер, Д. Кабраро, К. Карен, А. Келлер, Х. Коннор, Х. Крюгер, П. Лабарик, Р. Лі, М. Лаубіг, П. Маркуччі, У. Мелерт, С. Паркс, У. Роведдер, Е. Саттон, П. Сенге, Х. Тус, І. Хельзинг, М. Філіпс, Х. Цинн, К. Штарке, Г. Шустер, І. Юнгханс, К. Ярауш та ін. Між тим нагальним залишається питання узагальнення європейського досвіду розвитку місцевого самоврядування з метою розробки «дорожньої карти» реформ у даній сфері для країн, які мають на меті інтеграцію до європейського освітнього простору.

Метою статті є теоретичний аналіз розвитку та функціонування студентського самоуправління в країнах ЄС та розробка практичних рекомендацій для впровадження провідного європейського досвіду в країнах, які розвиваються.

Виклад основного матеріалу. Напрями розвитку вищої освіти в Європейському Союзі в ХХІ сторіччі багато в чому були визначені Болонською декларацією, підписаною Міністрами освіти європейських країн у 1999 р. [**Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.**]. Основна мета програми дій Болонської декларації – створення загальноєвропейського простору вищої освіти з метою підвищення мобільності громадян на ринку праці і посилення конкурентної спроможності європейської вищої освіти. Болонський процес зачіпає, перш за все, сферу навчання. Однак роль студентського самоуправління підкреслюється в підписаних у його рамках міжнародних документах, зокрема в Берлінському комюніке, де відзначається, що «студенти є повноправними партнерами в управлінні вищою освітою». При цьому Міністри освіти провідних європейських держав відзначали, що в межах загальноєвропейського простору вищої освіти участь студентів в управлінні освітою, як правило, повинно мати правову основу [0].

Одним із принципів Болонського процесу є активна участь студентів в якості партнерів в управлінні якістю освіти. Зокрема в Декларації міністрів вищої освіти «На

шляху до європейського простору вищої освіти» від 2001 р. зазначено, що «студенти повинні брати участь і впливати на організацію і зміст освіти в університетах та інших навчальних закладах ...» [0, с. 167].

Зазначена освітня політика в Європі має давні історичні корені та традиції. Студентське самоуправління в Європі почало розвиватися разом із появою вищої школи. Уже в перших університетах середньовічної Європи почали з'являтися ознаки впливу студентів на процеси функціонування вищих навчальних закладів. Їх можна помітити ще в XII-XIII ст. в Італії у медичній школі в Солерно, Вищій юридичній школі в Болоньї, у Франції – в Паризькому університеті та коледжі Сорбона, в Англії – в університетах Оксфорда та Кембриджа, у XIV ст. у Карловому університеті у Празі, Ягеллонському університеті в Кракові тощо. Перші університети представляли собою автономні з розвиненою демократією та студентським самоуправлінням навчальними закладами. Повноправними членами університетів у ті часи вважалися професори і студенти. Професори об'єднувалися в факультети, збори яких вирішували питання викладання, допуску до викладання і, головне, присвоєння вчених ступенів і звань.

Делегати факультетів і об'єднань студентів мали право обирати керівника університету – ректора, який здійснював суворий контроль над професійною діяльністю педагогів. Ректор мав також адміністративну та господарську владу, право дисциплінарного, кримінального і цивільного суду над усіма «членами і підданими університету», в тому числі над населенням університетських земель, міських слобод тощо. Слово «ректор» походить від латинського «rector» (голова).

Деканом (від лат. «decanus») називали старшого над десятьма студентами, а деканат представляв собою збори старшин таких «десяток».

При цьому в університетах існували й інші форми самоуправління: студенти залежно від походження об'єднувалися в земляцтва, малі колегії (з власними статутами) тощо.

Цікаво, що праця значної кількості викладачів тоді і в більш пізній період становлення університетів оплачувалася переважно внесками студентів (їхніх батьків), а не церквою або світською владою. Це дозволяло студентам істотним чином впливати як на зміст навчального процесу, так і на формування педагогічного складу.

Ранній період конституювання європейських університетів залишив глибокий слід у подальшій історії європейської системи вищої освіти. Саме звідти йдуть традиції студентської солідарності, автономії та самоуправління. Незмінними з тих пір залишаються і основні цілі студентського самоуправління, а саме:

- розвиток і вдосконалення навчального процесу на основі інноваційних технологій;
 - сприяння у вирішенні організаційних, культурологічних, соціально-побутових і інших питань, які зачіпають інтереси студентів;
 - створення умов, що сприяють формуванню у студентів персональних особистісних і ділових якостей, необхідних для їх максимальної професійної самореалізації.
- Основними завданнями органів студентського самоуправління при цьому є:
- забезпечення і захист прав і інтересів студентів, зокрема щодо організації навчального процесу;
 - сприяння навчальній, науковій і творчій діяльності студентів;
 - сприяння створенню відповідних умов для проживання і відпочинку студентів;
 - організація співробітництва зі студентами інших навчальних закладів;
 - безпосередня участь студентів у розвитку навчального закладу;
 - організація належного побуту, відпочинку і дозвілля;
 - представництво позицій студентів перед органами публічного управління, керівництвом університету, громадськими і політичними структурами;
 - сприяння залученню студентської молоді до активної участі в політичному, економічному і соціальному житті університету і міста;
 - сприяння працевлаштуванню випускників;
 - забезпечення виконання студентами своїх обов'язків.

Між тим, у науковій літературі й досі тривають суперечки щодо визначення самого терміну «студентське самоуправління».

Під самоуправлінням у більшості наукових досліджень європейських науковців, як правило, розуміється самостійна громадська діяльність щодо реалізації функцій управління в певній спільноті або організації. При цьому така діяльність здійснюється, як правило, за допомогою виборних органів і розподілу повноважень. Таким чином, «самоуправління» – це соціальний інститут, який забезпечує участь громадян у здійсненні влади на основі представництва у відповідних органах, які беруть участь в розробці, прийнятті та реалізації суспільно значущих завдань.

М. Хайдеггер під час ректорської промови «Самоствердження німецького університету» у Фрайбузі в 1933 р. зазначив, що «самоуправління означає можливість самим собі ставити завдання і самим визначати шлях і спосіб його вирішення» [**Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.**, с. 298].

Між тим, Х. Барч розуміє під самоуправлінням спільну діяльність, яку студенти здійснюють в рамках своєї компетенції щодо управління ВНЗ [**Ошибка! Неизвестный аргумент ключа.**]. Інші дослідники розглядають самоуправління перш за все як об'єднання студентів у межах закладу в певну організацію, студентське співтовариство [0]. У той же час студентське самоуправління, як підкреслюється в матеріалах Болонського процесу, є однією з форм виховної роботи з розвитку особистості.

Таким чином, студентське самоуправління – це різновид самоуправління, самостійна громадська діяльність студентів по реалізації функцій управління вищим навчальним закладом за допомогою спеціально утворених формальних інститутів. Такі інститути у вищих навчальних закладах мають створювати і підтримувати основу академічного і громадського життя студентів, захищати їх інтереси у відносинах з іншими суб'єктами навчального процесу, а також сприяти розвитку особистості майбутнього фахівця. Студентське самоуправління сприяє рівноправному партнерству в навчальному закладі між адміністрацією і студентами. Таке партнерство дозволяє, з одного боку, адміністраціям навчальних закладів краще зрозуміти мінливі потреби сучасного покоління і розробляти навчальні стратегії та програми беручи їх до уваги, з іншого боку – забезпечувати вирішення різноманітних питань позанавчальної життєдіяльності студентської молоді. Поєднання різних видів студентського самоуправління на всіх рівнях сприяє пошуку оптимальних механізмів і шляхів вирішення проблем студентів дозволяє розвивати їх ініціативу не тільки в рамках освітніх установ, а й поза їх межами.

Що стосується студентського самоуправління, то можна сказати, що в цьому відношенні ситуація є неоднорідною в різних країнах. Так, у північноєвропейських країнах студенти широко представлені в університетських радах і комісіях. Наприклад, у Швеції студентам належить три місця в керівному органі університету – стільки ж, скільки і викладачам. При цьому в Швеції студенти сплачують внески органам студентського самоуправління. У той час бельгійські студентські спілки отримують фінансування від університетів, а багато європейських студентських організацій отримують фінансування від своїх урядів.

Відповідно до закону, що регулює сферу освіти в Данії, університети зобов'язані виділяти певну суму коштів на студентське самоуправління. У Данії студенти також мають половину місць в інститутських радах і комісіях різного рівня. Органи студентського самоуправління норвезьких ВНЗ також мають гарантоване представництво в усіх університетських радах і комісіях, а також отримують гарантоване фінансування залежно від кількості студентів, інтереси яких вони представляють.

У фінському законодавстві є спеціальний закон про студентське самоуправління, який дає йому достатньо прав, і, зокрема, можливості впливати на освітню політику всередині країни.

Найбільш розвиненим місцеве самоуправління є у вищих навчальних закладах Німеччини. У ВНЗ цієї країни основними органами студентського самоуправління є

загальні студентські збори; студентський парламент; загальний студентський комітет (AStA) і рада старійшин.

Загальні студентські збори – це вищий орган студентства, на якому приймаються різні рішення. Загальні студентські збори скликаються і управляються президентом студентського парламенту, іноді головою загального студентського комітету. Студентські збори збираються через певний інтервал часу, наприклад один раз на семестр.

Студентський парламент є вищим виборним органом, який приймає рішення, що стосуються життєдіяльності студентства в цілому, і зокрема, вузівської освітньої політики. Він обирається один раз на рік. Студентський парламент засідає відкрито і збирається один раз на місяць протягом семестру. У виборах до студентського парламенту можуть взяти участь всі зараховані до університету студенти. Повноваження обраних студентів до студентського парламенту тривають зазвичай рік, рідше 2 роки. Більшість студентських парламентів обирається за принципом голосування списком. Статут студентів регулює роботу студентського парламенту.

Функціями студентського парламенту є:

- затвердження статуту і доповнень до статуту;
- розподіл і затвердження бюджету студентства;
- контроль фінансів;
- визначення розміру членських внесків;
- вибори і розпуск загального студентського комітету ВНЗ, контроль за його діяльністю;
- визначення дати проведення засідань та їх регламенту.

Органами студентського парламенту є президент, президіум, комітети.

Загальний студентський комітет (AStA) є у ВНЗ більшості німецьких федеральних земель (крім земель Баварія і Баден-Вюртемберг) і виступає самоврядним виконавчим органом студентства, якому довірено внутрішнє і зовнішнє представництво студентства [0, с.22] Загальний студентський комітет є в деякому роді студентським «урядом».

У ньому, крім кількох штатних адміністраторів, на безоплатній основі працюють студенти, які щорічно обираються на загальних університетських виборах. Фінансову незалежність комітету забезпечують студентські внески і дотації держави (федеральних земель). Крім того, такі комітети заробляють гроші, надаючи студентам такі послуги, як студентські проїзні квитки, гранти для незаможних, проведення культурних заходів тощо.

Спектр питань, якими займається «AStA», є досить широким – від надання допомоги з пошуком житла та організації спортивних секцій до проведення політичних дискусій. Головний критерій розгляду – це наявність інтересів у студентів. При цьому під «політикою» маються на увазі тільки питання, що стосуються безпосередньо вищої освіти.

Очолює студентський комітет правління, яке організовує відділи (реферати) і призначає референтів за певними напрямками діяльності. Спільно з ними обговорюються поточні справи. Методи роботи загального студентського комітету зафіксовані в регламенті, прийнятому цим органом. Голова керує поточними справами студентського комітету відповідно до прийнятого регламенту роботи. Він скликає засідання, яке є публічним. Засідання можуть відвідати всі члени студентства та викладачі ВНЗ або університету, а також ректор у силу свого загального контролюючого права і в той же час щоб прислухатися до вимог студентів [0, с.86]. У невеликих ВНЗ студенти обирають студентський комітет ВНЗ іноді прямим голосуванням. У цьому випадку студентський парламент не потрібний.

Таким чином, як «єдина система» загальний студентський комітет несе відповідальність в основному за всі проблеми студентства, у той же час йому доручається ведення поточних справ, виконання рішень парламенту, а також зовнішнє представництво студентства. Структура загального студентського комітету ВНЗ дозволяє одночасно працювати в багатьох напрямках. Для цього студентський комітет має дуже хорошу інфраструктуру (факс, комп'ютер, копіювальний апарат, свій сайт в Інтернеті) для

ефективної роботи з громадськістю.

Рада старійшин складається зі студентів, які протягом певного часу відзначилися в роботі студентського самоуправління. Старостою може бути тільки той, хто протягом кількох семестрів пропрацював у будь-якій студентській організації університету, показав себе з кращого боку і має досвід роботи. Формування ради старійшин здійснюється серед студентських об'єднань по-різному. Найчастіше вибір усього складу ради старійшин здійснюється більшістю голосів студентського парламенту тих студентів, які зробили значний вклад у студентське самоуправління. В інших випадках студентський парламент обирає тільки половину студентів до складу ради старійшин. У деяких студентських об'єднаннях до ради старійшин входять представники від об'єднання фахівців. Термін повноважень у раді старійшин триває один рік. Таким чином, рада старійшин, як впливає з назви, це рада студентства, що складається зі студентів старших семестрів (курсів). Він є виконавчим органом. Однією з важливих функцій ради найстаріших є забезпечення наступності студентського самоуправління за допомогою консультацій студентського парламенту та загального студентського комітету з питань студентського життя [0, с.89-90]. Рада старійшин є незалежним органом. Вона не може бути розпущеною ні студентським парламентом, ні іншими органами студентства. Таким чином, раді старійшин як органу студентства гарантується незалежне становище, при цьому вона має можливість здійснювати контроль інших органів студентства. Члени студентської ради старійшин не можуть посідати посади в інших органах студентських організацій.

Цікаво, що в багатьох європейських ВНЗ існують так звані «кодекси честі». У них включається перелік так званих «природних прав і обов'язків студента», а саме:

1. Право називатися студентом і носити студентську форму (головна ознака корпоративного стилю).
2. Право на недоторканність.
3. Право на зібрання.
4. Право на корпоративну допомогу.
5. Право на створення студентських організацій.

Кодекси регламентують і злочини в студентському середовищі. Органом, який має право призначати покарання, визначається студентський суд честі, який може засудити порушника до виправних робіт, оштрафувати або піддати остракізму.

В Європі існує декілька спілок, які об'єднують студентів різних країн. Однією з найбільш потужних є Союз європейських студентів (ESU), який об'єднує 45 національних союзів студентів з 38 країн. Метою ESU є представлення і просування освітніх, соціальних, економічних і культурних інтересів студентів на європейському рівні у відносинах з усіма європейськими інституціями, зокрема Європейським парламентом та Європейською комісією, Радою Європи тощо. Сьогодні ESU представляє інтереси близько 15 мільйонів студентів в Європі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз сутності студентського самоуправління у вищих навчальних закладах ЄС дозволяє зазначити, що в європейських країнах студентство представляє собою особливу соціальну спільноту, організовану в студентське самоуправління для вирішення своїх життєво важливих проблем. Система студентського самоуправління у вищих навчальних закладах ЄС існує і розвивається на тій базі, яка була зумовлена історичними, культурними і соціально-педагогічними передумовами, що виникли в результаті історичного розвитку європейських країн, і має низку специфічних особливостей. Сьогодні студентське самоуправління можна представити у вигляді самостійної громадської діяльності студентів з реалізації функцій управління вищим навчальним закладом за допомогою спеціально утворених формальних інститутів. При цьому воно виконує низку позанавчальних функцій.

По-перше, студентське самоуправління у вищих навчальних закладах ЄС – це спосіб включення студентів у соціально-затребувану діяльність з метою розвитку їх соціальної активності, ініціативності, самостійності.

По-друге, це інтегративна форма участі в економічній, соціальній і культурній сферах

життя відповідних країн.

По-третє, – умова засвоєння культурних традицій і цінностей, а також їх подальшого відтворення.

У наступних публікаціях буде розглянуті особливості співпраці органів студентського самоуправління з адміністраціями навчальних закладів у провідних університетах світу.

Список використаних джерел

1. Артьомов І. В. Концептуальні та правові основи формування Європейського освітнього простору : навч. посіб. / І. Артьомов, О. Вашук / за ред. Ф. Г. Вашука, В. І. Лугового. – Ужгород : ЗакДУ, 2011. – 485 с.

2. Комюніке конференції міністрів вищої освіти Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_754.

3. Спільна декларація Міністрів освіти Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.aau.edu.ua/up/docs/bologna/bol_decl.pdf.

4. Хайдеггер М. Самоутверждение немецкого университета / М. Хайдеггер; пер. с нем. В. Библихина; примеч. Ф. Федье // Историко-философский еженедельник-1994. – М. : Наука, 1995. – С. 298-304.

5. Bartsch H. Die Studentenschaften in der Bundesrepublik Deutschland. Organisation, Aufgaben und Rechtsform der studentischen Selbstverwaltung in der Bundesrepublik. 2 Aufl. –Bonn-Holzlar, 1971. – 250 s.

6. Schlussfolgerungen des Rates vom 12. Mai 2009 zu einem strategischen Rahmen für die europäische Zusammenarbeit auf dem Gebiet der allgemeinen und beruflichen Bildung («ET 2020») // Amtsblatt der Europäischen Union. – 28.05.2009.

7. Senge P. M. The Fifth Discipline Field book. Strategies and Tools for Building a Learning Organization / P.M. Senge, A. Kleiner, C. Roberts, R. B. Ross, B. Y. Smith. – London :Nicholas Brealey Publishing, 1996. – 365 p.

8. Ziel Deutschland. Wegweiser für internationale Studierende. Herausgeber DAAD. W.Bertelsmann Verlag Bielefeld, 2008 – 252 s.

References

1. Artomov, IV & Vashchuk, O 2011, *Kontseptualni ta pravovi osnovy formuvannya Yevropeyskoho osvithoho prostoru*, Zakarpatskyy derzhavnyy universyt, Uzhhorod.

2. *Komyunike konferentsiyi ministriv vyshchoyi osvity Yevropy* 2003, Berlin,http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_754

3. *Spilna deklaratsiya Ministriv osvity Yevropy* 1999, Bolonya,http://www.aau.edu.ua/up/docs/bologna/bol_decl.pdf

4. Hajdegger, M 1995, 'Samoutverzhdenie nemeckogo universiteta', *Istoriko-filosofskij ezhednevnik-1994*, Nauka, Moskva, pp. 298-304.

5. Bartsch, H 1971, *Die Studentenschaften in der Bundesrepublik Deutschland. Organisation, Aufgaben und Rechtsform der studentischen Selbstverwaltung in der Bundesrepublik*, Bonn-Holzlar.

6. *Schlussfolgerungen des Rates vom 12. Mai 2009 zu einem strategischen Rahmen für die europäische Zusammenarbeit auf dem Gebiet der allgemeinen und beruflichen Bildung («ET 2020»)* 2009, Amtsblatt der Europäischen Union.

7. Senge, PM, Kleiner, A, Roberts, C, Ross, RB & Smith, BY 1996, *The Fifth Discipline Field book. Strategies and Tools for Building a Learning Organization*, Nicholas Brealey Publishing, London.

8. Deutschland, Z 2008 *Wegweiser für internationale Studierende. Herausgeber DAAD*. W. Bertelsmann Verlag Bielefeld.

Стаття надійшла до редакції 30.03.2016р.